

Kvalitetsbedömning inom högre medieproduktionsutbildning

Thorbjörn Swenberg

I detta paper diskuteras frågan om kvalitetsbedömningar som en central fråga för ett akademiskt kunskapsområde. Förslaget är att ett kunskapsområde kan identifieras genom vilka fenomen som betraktas som centrala, vilka bedömningskriterier och skalor som används för att bedöma kvalitet hos fenomenen, samt vilka kompetenser som krävs för att kunna göra bedömningen. Inom Medieproduktion är både produktionsprocesser och medieartefakter centrala fenomen, liksom idégenerering, utförandekompetenser och kontextualiseringskompetenser. Dessa fenomen behöver ofta bedömas utifrån såväl vetenskapliga kriterier, konstnärliga aspekter, som beprövad produktionserfarenhet. Även bedömarkompetenser behöver grundas i dessa tre kunskapstraditioner. Utifrån ett antal exempel från svensk medieproduktionsutbildning på högskolenivå argumenterar jag här för hur man kan identifiera Medieproduktion som ett akademiskt kunskapsområde genom de kvalitetsbedömningar som sker.

Kvalitetsbedömning som kärnfråga

Den akademiska världen kan beskrivas på flera sätt. Ett sådant sätt är att göra det utifrån kunskapsområden, där varje område inbegriper forskning och utbildning, och har något slags samhällssektorer där dessa kunskaper används och omsätts.¹ Medieproduktion kan vara ett sådant kunskapsområde.

Ett sätt att göra de centrala delarna i ett kunskapsområde tydlig är att precisera vad som utsätts för explicit kvalitetsbedömning inom området. I princip är idén här att det finns fenomen inom varje kunskapsområde som det är viktigare att kvalitetsbedöma, än andra, som då kan ses som mera perifera fenomen för det området. De fenomen som man helt avstår från att bedöma är mindre intressanta för kunskapsområdet.

Som ett första steg behöver varje kunskapsområde identifiera vilka fenomen som bör vara centrala för området. Det sker rimligen genom ett slags förhandling mellan de aktörer som är verksamma inom kunskapsområdet. De fenomen man då diskuterar kan komma att betraktas dualistiskt, d.v.s. som tillhörande området, eller inte. Men man kan också tänka sig att ranka dem hierarkiskt, som mycket centrala – viktiga – mindre viktiga – perifera, eller liknande.

Nästa steg blir för kunskapsområdets aktörer att komma överens om hur bedömning av varje fenomenets kvaliteter bäst sker. En sådan bedömning inbegriper dels vilka kriterier som ska fungera som måttstock för kvalitet, och dels hur själva bedömningsprocessen bäst utformas. Man kan förvänta sig att olika fenomen behandlas olika, och att flera olika bedömningsprocesser kan jämföras för vissa fenomen.

1 Jfr Christian Lundahl, "Den populära pedagogiken – om hur ett kunskapsområde formas i det moderna samhället", *Nordic Journal of Studies in Educational Policy* 5, nr 2 (2007).

Till detta kommer frågan om vem som ska genomföra kvalitets-bedömningen. Då syftar jag på vilka kompetenser som ska krävas för att göra respektive bedömning, kompetenser man behöver komma överens om.

Tillsammans utgör då kunskapsområdets centrala fenomen, kvalitets-skalorna och bedömningskriterierna för fenomenen, samt fordrade kompetenser för bedömarna kärnfrågor för hur man identifierar kunskapsområdet (se figur 1). Vi får då inte en exakt definition av området, men det skapar en förhållandevis tydlig bild av vad som är viktigt och mindre viktigt inom området, och på vilka sätt. På så vis speglas även viktiga förhållningssätt, perspektiv och positioner inom området.

Två viktiga poänger med att identifiera ett kunskapsområde på detta mera öppna sätt är att det går att omförhandla området. Dels utifrån att olika aktörer har olika intressen och positioner inom området och anser att olika fenomen är olika viktiga, dels för att det pågår utveckling, både inom området och i omvärlden.

Medieproduktion som kunskapsområde

De samhällssektorer där medieproduktionskunskaper används blir allt fler. Kulturella och kreativa näringar, dit medieproduktion räknas, engagerade i Sverige 146 000 personer och omsatte 285 Mkr år 2010.² Utöver att fungera som artefakter med egna syften, används även medieproduktioner inom kultursektorn (t.ex. museer, fri konst, teater och dans), inom näringsliv och institutioner, samt inom utbildningssektorn.

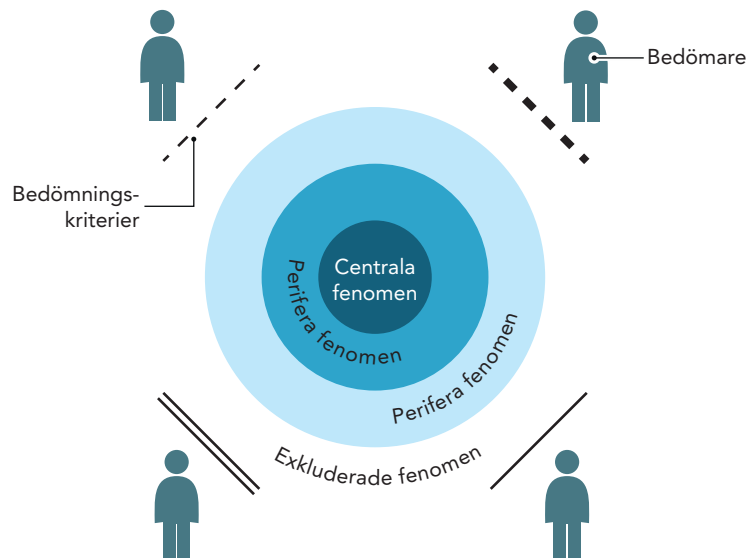
Det pågår en ständig utveckling av så väl medieproduktioners former, som tekniska hjälpmedel och plattformar för hur man distribuerar och konsumerar medier. Denna samhällsutveckling kräver motsvarande utveckling av kunskaper från medieproducerande företag och individer.

Medieproduktion finns även inom svensk högre utbildning. Det finns ett 40-tal utbildningsprogram inom radio-, TV-, film- och tidningsproduktion, animering, visualisering och annan grafisk produktion, samt utbildningar med inriktning mot webb och andra digitala plattformar. Det finns profileringar mot journalistik, reklam, information och kultur. Dessa utbildningar ges företrädesvis som kandidat-, magister- eller masterutbildningar på vetenskaplig grund. Ett mindre antal ges på konstnärlig grund.³

Medieproduktion finns idag inte som egen forskningsdisciplin i Sverige. De forskare som finns knutna till vid svenska lärosäten, eller forskar om medieproduktion, gör det i regel inom andra forskningsområden. Det finns dock

- 2 Joakim Sternö och Tobias Nielsén, *Kulturella och kreativa näringarna 2012: statistik och jämförelser* (Stockholm: Volante, 2012).
- 3 Antagning.se, sökord: medieproduktion, https://www.antagning.se/se/search?period=HT_2015&freeText=medieproduktion&courseProgram=programs.

Figur 1 Centrala fenomen och mera perifera inom ett kunskapsområde. Bedömningskriterier och bedömare skiljer sig åt för olika fenomen, och kriterierna fungerar som måttstockar som bedömare granskar fenomenen gentemot. Kunskapsområdet blir tydligt genom de bedömningskriterier som används när fenomen ska bedömas, samt kvalitetsskalorna som presenterats. Vilka kompetenser som förväntas av bedömarna är också väsentligt, liksom hur bedömningsförfarandet utformas.

flera aspekter av medieproduktion som beforeskas: från teknologiska och systemtekniska aspekter⁴, till sociologiska och ekonomiska aspekter av yrken och organisering⁵, till skapandenaspekter rörande manus, ljud och bild⁶, till medieproduktion i relation till kulturella kontexter⁷, och undersökningar av redaktionsarbete⁸. Merparten av denna forskning sker vid de institutioner som också utbildar inom medieproduktion. Huvuddelen av denna forskning är vetenskapligt grundad, även om konstnärlig forskning nu börjar ta plats på området.⁹ Internationellt finns även kulturstudier inriktade på just medieproduktion¹⁰, liksom medieproduktionsstudier med kognitiv inriktning¹¹.

Sammantaget men jag därför att förutsättningarna finns för att betrakta medieproduktion som ett eget akademiskt kunskapsområde. Det inbegriper forskning där högskoleutbildningar med flera olika inriktningar finns förankrad, och har tydlig och omfattande användning i flera samhällssektorer.

Exempel på centrala fenomen inom Medieproduktion

Två centrala typer av fenomen inom Medieproduktion som är kandidater till kvalitetsbedömning är produktionsprocesser och produktioner som artefakter, d.v.s. filmer, radioprogram, trycksaker, fotografier, manuskript, o.s.v. Flera av sådana medieartefakter kan bedömas utifrån materialtekniska egenskaper som t.ex. bildupplösning, brusnivåer eller färgrymd, men även utifrån formegenskaper som exempelvis struktur, format, balans (mellan element och modaliteter), eller utifrån beskrivna syften i termer av stil, genre, målgrupp, användning eller liknande. Man kan också ringa in upplevelsedimensioner med hjälp av publik eller användare. Exempel på hur artefakter bedöms är vilka verktyg och metoder en sekvens av rörliga bilder är bearbetad med, samt i vilken omfattning,¹² att estetiska val som gjorts när en flerkameraproduktion skapats kan relateras till genrekonventioner¹³, eller hur en "pilot" eller prototyp fungerar i förhållande till en given målgrupp¹⁴.

Även produktionsprocesser kan bedömas utifrån flera aspekter. Dels kan man relatera processens karaktär till syftet med produktionen. Då kan graden av och formen för styrning och avstämning mot mål och produktionstakt granskas. I samband med detta kan man bedöma studenters medvetenhet om sin processhantering. Vidare kan man bedöma de former som valts för arbete, organisation och ansvarsfördelning inom en produktionsprocess. Exempel på bedömning av produktionsprocesser är i huruvida olika perspektiv tillämpats metodiskt¹⁵, om det förekommer ett kritiskt förhållningssätt till valet av produktionsmetoder och organisering¹⁶, och om adekvata produktionsdokument tillämpas systematiskt¹⁷.

Andra viktiga fenomen inom Medieproduktion är idégenerering, utförandekompetenser och kontextualiseringskompetenser. Man kan värdera hur medveten en student är om idéers relation till syften och kontexter, liksom förmågan att tillämpa metoder för kreativitet och idéutveckling. Medieproduktion innebär i regel handhavande av produktionsverktyg eller tillämpning av produktionsmetoder där kapacitet och kompetens för utförande kan bedömas. Det är likaså viktigt att kunna sätta sin produktion – process, metod och val av verktyg – i sitt sammanhang. Man kan förstå sammanhanget som dels den miljö där den färdiga artefakten ska existera när den är färdigställd, dels under vilka villkor den ska existera, men även hur den ska distribueras dit. Det finns också en större kulturell kontext som artefakten kommer att kopplas samman med eller ställas emot och som behöver räknas till sammanhanget, t.ex. andra artefakter i samma genre, i samma kanal, etc. Även yttre förhållanden runt produktionen är en del av sammanhanget, såsom produktions-ekonomin, geografiska och meteorologiska förhållanden, samt förhållandet mellan inblandade människor i olika roller. Alla dessa produktionsaspekter genererar val som har betydelse för artefakten och produktionsprocessens. Medvetenheten om dessa aspekter och relationer behöver bedömas.

- 4 Se t.ex. Maria Håkansson, "Playing with Context: explicit and implicit interaction in mobile media applications" (avhandling, Stockholms universitet, 2009); Arvid Engström "Going Live: collaborative video production after television" (avhandling, Stockholms universitet, 2012).
- 5 Se t.ex. Irène Grundberg, "TV-produktion i Sverige: en studie av TV-producenter inom drama och samhällsprogram" (avhandling, Uppsala universitet, 2014); Marja Soila-Wadman, "Kapitulationens estetik: organisering och ledarskap i filmprojekt" (avhandling, Stockholms universitet, 2003); Fredrik Stiernstedt, "Från radiofabrik till mediehus: medieförändring och medieproduktion på MTG-radio" (avhandling, Örebro universitet, 2013); Margareta Herrman, red., *Att göras till filmarbetare* (Nora: Nya Doxa, 2011); Maria Norbäck, "Making public service television: a study of institutional work in collaborative TV production" (avhandling, Högskolan Jönköping, Internationella Handelshögskolan, 2011); Årni Sverrisson, "Samordning i medianätverk i Dalarna" i *Audiovisuellt: Ljud och Bild. En artikelsamling med bidrag från projektet Audiovisuella medier*, red. Årni Sverrisson (Falun: Högskolan Dalarna, 2013), http://www.du.se/PageFiles/100370/1/_Samordning%20i%20median%C3%A4tverk%20i%20Dalarna.pdf.
- 6 Se t.ex. Per Erik Eriksson, "Videography as production nexus: digital film cameras, media management and the distribution of creativity in TV and film production" (licentiatavhandling, Mälardalens Högskola, 2013); Thorbjörn Swenberg, "Postproduction agents: audiovisual design and contemporary constraints for creativity" (licentiatavhandling, Mälardalens Högskola, 2012); Cecilia Strandroth, "In search of the pure photograph: a historiographic study of the Farm Security Administration, Walker Evans, and the survey histories of photography" (avhandling, Uppsala universitet, 2007); Peter Ekdahl, "Medieteknik i en senmodern tid: digital teknik, estetik och gestaltning" (avhandling, Blekinge Tekniska Högskola, 2005); Midhat Ajanović, "Den rörliga skämtteckningen: stil, transformation och kontext" (avhandling, Göteborgs universitet, 2009).
- 7 Se t.ex. Ingmar Grandin, "Medialization and music practice in Nepal", i *Proceedings of the Second British-Swedish Conference on Musicology*, red. Ann Buckley, Karl-Olof Edström och Paul Nixon (Göteborgs universitet, 1991); Sven Hansell, "- Du är inte normal!: kön, norm och frihet i Lukas Moodyssons filmer", i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 25, nr 1-2 (2004): 99-112; Christina Svens, "Prinsessan på alerten: rollkaraktären Christina", i *Kulturella perspektiv - Svensk etnologisk tidskrift* 18, nr 2 (2009).
- 8 Se t.ex. Christian Svensson Limsjö och Konstantin Economou, "Hidden Camera Speaks Louder than Words", i *News from the Interview Society*, red. Mats Ekström, Åsa Kroon och Mats Nylund (Göteborg: Nordicom, 2006); Arja Tyrkkö och Lena Karlqvist, "Arbetsvillkor och arbets-belastning i journalistiskt arbete: en studie av tidningsredaktioner", i *Arbete och hälsa*, nr 2 (Stockholm: Arbetslivsinstitutet, 2005); Anders Jalakas, "Metoder och möjligheter: Sveriges Radio som agendasettare", *DEMICO rapport*, 17 (2014).

- 9 Se t.ex. Ingrid Jonsson-Wallin, Hållbus Totte Mattsson och Arni Sverrisson, "Sami and Swedish from glass plates to documentary film: A life worth living", presenterad vid International Visual Methods Conference 3-IVMC3 (Wellington, Nya Zeeland, 2013); Hållbus Totte Mattsson, "Audiovisual looping", i *TMH-QPSR, KTH 52* (2012), 5-6; Stina Bergman, "Prosa vs manus, litteratur vs film", (masterexamensarbete, Göteborgs universitet, 2012).
- 10 Se t.ex. John T. Caldwell, *Production culture: Industrial reflexivity and critical practice in Film and Television* (Durham: Duke University Press, 2008); Vicky Mayer, Miranda J. Banks och John T. Caldwell, *Production Studies: Cultural Studies of Media Industries* (New York & London: Routledge, 2009).
- 11 Se t.ex. Pia Tikka, "Enactive Cinema: Simulatorium Eisensteinense" (avhandling, University of Art and Design, Helsingfors, 2008); Nyssim Lefford, "Producing and Its Effect on Vocal Recordings", i *Digital Da Vinci: Computers in Music*, red. Newton Lee (New York: Springer, 2014); Barbara Maria Stafford, *Echo Objects: The Cognitive Work of Images* (Chicago: University of Chicago Press, 2007).
- 12 Högskolan Väst, "Efterproduktion", <http://cumulus.ei.hv.se/~ua/kursblogg/epb101/kursinformation/>.
- 13 Högskolan Dalarna, "Flerkameraproduktion, fördjupning", <http://www.du.se/Templates/web5/Pages/SyllabusPage.aspx?id=66&epslanguage=sv&kod=BQ2038>.
- 14 Umeå universitet, "Icke-linjärt och interaktivt berättande", <http://www.informatik.umu.se/student/kurser-vt-2014/2in025-icke-linjart-och-interaktivt-berattande>.
- 15 Linnéuniversitetet, "Projektproduktion och mediekonceptutveckling", <http://kursplan.lnu.se/kursplaner/kursplan-1MP205-1.pdf>.
- 16 Linköpings universitet, "Projektarbete", http://kdb-5.liu.se/liu/fil/kp_detail_print_sv.lasso?&ID=2015136.
- 17 Blekinge Tekniska Högskola, "Produktion i digitala medier 1", http://edu.bth.se/utbildning/utb_kurstillfalle.asp?KtTermin=20151&KtAnmKod=TKU0775&lang=sv&parentPtKod=MEGDS14h.
- 18 Se not 11.
- 19 Se not 12.
- 20 Se not 13.
- 21 Se not 14.
- 22 Se not 15.
- 23 Se not 16.
- 24 Högskolan Dalarna, "Musikproduktion, fördjupningskurs", <http://www.du.se/sv/Utbildning/Kurser-A-O/Kursplan/?kod=LP2002>.
- 25 Se not 17.
- 26 Se not 11.
- 27 Högskolan Dalarna, "Att skapa ett projekt inom medieproduktion", <http://www.du.se/sv/Utbildning/Kurser-A-O/Kursplan/?kod=BQ2043>.
- 28 Se not 15.

Exempel på bedömningskriterier kvalitetsskalor och bedömningsförfaranden inom Medieproduktion

För att bedöma kvaliteten hos studenters medieproduktioner vid svenska högre lärosäten används idag ett antal olika bedömnings-kriterier och kvalitetsskalor, naturligtvis beroende på fenomen som ska bedömas, men även delvis beroende av traditioner. Även bedömningsformer och tillvägagångssätt varierar.

Artefakter kan bedömas utifrån bearbetningsgrad med olika verktyg och metoder, samt bearbetningens krav på designkunskaper. Dessa aspekter kan exempelvis granskas genom en "break-down", med tillhörande diskussion av produktionen.¹⁸ Det går att bedöma graden av medvetenhet och kritiskt förhållningssätt vid genererelaterade estetiska val, genom en närläsning och diskussion av en produktions detaljer.¹⁹ En "pilot" eller prototyp kan testas gentemot sin målgrupp och specifika krav kan definieras i förväg, där designen bedöms utifrån hur väl den motsvarar syftet.²⁰

Processer i sin tur kan bedömas utifrån grad och omfattning av hur olika perspektiv används metodiskt när mediekoncept presenteras, liksom hur djup förståelsen för perspektivens relevans är.²¹ Kritiska förhållningssätt till valet av produktionsmetoder och organisering kan bedömas i termer av djup och omfattning. Det kan ske både genom muntlig examination och granskning av skriftliga redogörelser.²² Huruvida tillämpningen av produktionsdokument är adekvat och systematiskt kommer fram genom graden av relevans och precisering i dokumentens innehåll, utformning och omfattning.²³

Idéers relation till syften och kontexter kan prövas utifrån vilken grad av medvetenheten om dessa relationer som har uppnåtts, insikt i relationernas komplexitet, samt vilken förmåga att bedöma idéernas genomförbarhet som uppnåtts.²⁴ Detta kan man göra i olika slags diskussionsfora. Även förmågan att tillämpa metoder för kreativitet och idégenerering kan bedömas utifrån grad och omfattning. Här fungerar skriftliga examinationer.²⁵

Kapacitet och kompetens i handhavande av produktionsverktyg eller tillämpning av produktionsmetoder kan bedömas utifrån till vilken grad någon behärskar ett verktyg, och omdömet att välja bland funktioner och rutiner kan skattas. Dessa aspekter kräver ofta en handledares fortlöpande bedömning i exempelvis en laborationssituation.²⁶ Till vilken graden någon nått insikt i en produktionsmetod kan även det bedömas, liksom förmågan att omsätta kunskapen i olika tillämpningssituationer. Denna bedömning kan ske genom att studenter tvingas välja metod för sin laborationsuppgift eller sitt projekt.

Förmågan att sätta sin produktionsprocess i sammanhang, inklusive metod och val av verktyg, går att bedöma utifrån vilken möjlighet processen ger för att genomföra produktionen, samt vilken organisatorisk, ekonomisk och teknisk effektivitet man uppnår.²⁷ Förståelsen för den vidare kulturella kontext där artefakten ska fungera, och där den kommer att jämföras med andra artefakter kan bedömas utifrån hur väl dessa komplexa relationer kan beskrivas, muntligt och skriftligt.²⁸

Exempel på bedömarkompetenser inom Medieproduktion

De bedömarkompetenser som praktiseras inom svensk högre utbildning för medieproduktion grundar sig på antingen vetenskaplig kompetens, konstnärlig kompetens eller beprövad produktions-erfarenhet, för respektive aspekter av studentarbeten.

Vetenskaplig bedömarkompetens krävs för att värdera studenters förmåga att genomföra vetenskapliga undersökningsmoment och att skriva akademiskt. Här ingår, precis som i andra kunskapsområden, att samla och analysera empiri, att förstå och tillämpa teori, att förankra sina arbeten i tidigare forskning, att värdera sina resultat, samt att kunna redogöra för sina undersökningar med en redig argumentation. Exempel på sådan vetenskaplig kompetens inom medieproduktionsområdet är lektorskompetens inom medieteknik, informatik, kulturstudier, estetiska ämnen och designvetenskaper.

Konstnärlig bedömarkompetens krävs för att värdera studenters förmåga att göra konstnärliga avvägningar och att utföra gestaltningar. Konstnärliga avvägningar handlar då om val av uttrycksformer och förmåga att relativisera och att kontextualisera dessa, oftast i relation till syftet med en gestaltning. Förmågan att utföra gestaltningar inbegriper att bemästra de kreativa processer som är aktuella för varje gestaltning, att hantera de verktyg man valt så att man kan frambringa den gestaltning man strävat efter, samt att kunna bearbeta och syntetisera de material man arbetar med så att artefakten kan fullfölja sitt syfte. Exempel på konstnärlig bedömarkompetens inom medieproduktion är lektorskompetens inom filmfoto, filmklippning, efterbearbetning, dokumentärfilmsproduktion, manusförfattande eller journalistik.

Eftersom medieproduktionsområdet har en bred tillämpning inom olika samhällssektorer, och har historisk förankring inom dessa, måste en medieproduktionsstudent ha kunskaper som motsvarar den etablerade och beprövade kunskap som finns i dessa sektorer, där medieindustrin har en framskjuten roll. Beprövad produktionserfarenhet från industrin krävs då för att avgöra om en student behärskar produktionsprocesser, -metoder och -verktyg. Likaså krävs sådan bedömarkompetens för att avgöra om artefakter håller godtagbar teknisk och estetisk nivå i förhållande till vad som krävs inom respektive samhällssektor där motsvarande artefakter produceras och används. Exempel på beprövad erfarenhet som bedömar-kompetens inom medieproduktion är adjunktskompetens inom radioproduktion, flerkameraproduktion, redigering, animering, manusförfattande, journalistik, fotografering, webdesign eller film ljud.

Slutord

Förutsättningarna för att betrakta Medieproduktion som ett eget akademiskt kunskapsområde finns. Det finns sammantaget ett 40-tal utbildningsprogram inom området på svenska högre lärosäten. Forskning om medieproduktion bedrivs inom ett flertal forskningsdiscipliner, och finns representerad vid flertalet av de miljöer som utbildar inom området. Samhällsutvecklingen går från en idag tydlig efterfrågan på medieproduktionskompetens, såväl inom medieindustrin som inom andra samhällssektorer, mot ytterligare behov av sådana kunskaper. Det finns tydliga centrala fenomen inom medieproduktion som redan identifierats och som kan och måste kvalitetsbedömas. Fler fenomen kan förmodas träda fram under områdets utveckling. Kriterier och tillvägagångssätt för bedömning är under etablering. Likaså finns en etablerad syn på vilka bedömarkompetenser som krävs för de kvalitetsbedömningar som ska göras. Medieproduktion bör därför betraktas som ett eget akademiskt kunskapsområde.

Om författaren

Thorbjörn Swenberg är adjunkt i Medieproduktion vid Högskolan Dalarna, samt doktorand i Innovation & Design vid Mälardalens Högskola. Hans intresseområden är designprocesser inom medieproduktion, samt audiovisuella kunskapsformer. E-mail: tsw@du.se.